

NOG MAAR EENS OVER DE HERVORMING VAN DE RECHTSSTUDIES

(Vervolg van Nr 1 - oktober 1964)

B. Laat mij nu overstappen naar de licenties in spe

In het perspectief van het algemeen programma dat elk jurist zou moeten meemaken — zou ik voorstellen het klassiek onderwijs van lezingen of monologen te behouden in de twee eerste jaren. Maar 1), zoals gesuggereerd in de aangegeven ratio, zou ik een cursus zien per discipline en denksysteem, in de vorm dus van enkele weinige grote vakken — zoals dit bv. in de Amerikaanse en Franse Faculteiten het geval is.

Vermits de taak van de titularis erin bestaat de studenten in te wijden in de speciale beginselen en vooral de denktechnieken van die bepaalde materie, zal hij in zijn mondeling onderwijs niet alle kwesties en materiële regelen moeten bespreken. Na een inleiding in de materie, en haar grote beginselen, kiest hij de kwesties, waar deze beginselen en bijzondere techniek het best tot uiting komen en waarmee hij misschien het best vertrouwd is ; dat laatste is per se geen kwaad, het gebeurt trouwens in feite niet zelden — wij kennen allen het geval van de professor die eens een speciale studie heeft gemaakt over één onderwerp en daar herhaaldelijk in verzeild geraakt welke ook de titel van de cursus of het te behandelen hoofdstuk weze. Ook thans worden — gelukkig — ganse materies nooit als dusdanig aangeraakt. Zal men zich beklagen over het feit dat de verkeerscode nergens werd bestudeerd, hoewel toch de helft van de gevallen vóór onze rechters daarop betrekking hebben ?

Voor degenen die treuren in naam van de encyclopedische vorming, bij deze fragmentariteit, moet ik met aandrang wijzen op het bestaan van de boekdrukkunst in al haar moderne vormen. De waarachtige leerstof voor het examen in de materies van deze twee licenties zou moeten bepaald zijn, niet volgens hetgeen de professor in enkele uren tijd de gelegenheid heeft gehad op min of meer volmaakte wijze te zeggen, gereduceerd tot hetgeen de luisterende en tevens pennende student heeft kunnen meepakken in de vlucht, maar volgens hetgeen een jurist-scribens, op geordende, weloverwogen wijze heeft neergeschreven in goed leesbare en zekere handboeken. Het feit dat deze handboeken in ons Nederlands taalgebied veelal niet bestaan is geen reden om zulks niet te aanvaarden, al-

leen een reden om ze te maken. De lezing van deze handboeken door de student moet het mondeling onderwijs voorafgaan. De opwerping ken ik : maakt U geen illusies over deze inspanningen van de studenten. ik kan alleen maar — uit eigen beperkte ervaring. — getuigen voor de studenten op dit punt.

In de grote bewegingsvrijheid die in dit systeem nl. 1) van grote vakken en 2) van niet inhoudelijk-uitputtende behandeling, aan de titularis gelaten wordt, meen ik een aanvaardbaar compromis te zien tussen de voorstanders van vrije programmering door elke Faculteit en die van een bij de wet vastgelegde opsomming van verplichte vakken.

Als de basisvakken zou ik — daarover kan getwist worden — een vijftal vakken voor elk jaar programmeren :

In de 1e Licentie :

1. Burgerlijk Recht I (de personen en het Familierecht).
2. Burgerlijk Recht II (de zaken).
3. Burgerlijk Recht III (de overeenkomsten) het grondvak van de meeste disciplines.
4. Burgerlijk Recht IV (de verantwoordelijkheid).
5. Administratief Recht.
6. Strafrecht.

In de 2e Licentie.

1. Burgerlijk Recht V, dat ik zou noemen « Patrimonieel familierecht » groeperend de zeer verwante domeinen van huwelijksgoederenrecht, ab intestato en testamentaire nalatenschappen) waarvan m.i., slechts de basisregelen moeten worden onderzocht in het algemeen programma.
2. Handelsrecht.
3. Fiscaalrecht.
4. Arbeidsrecht en sociale zekerheid (in deze algemene cursus nog samengevoegd, hoewel zij steeds verder uit mekaar zijn gegroeid).
5. Rechtsvordering.

Beperkte practica met onderzoek van enkele vonnissen of gevallen in toepassing van de geziene theorie zouden elke theoretische leergang vervolledigen.

Verder zouden de studenten in de 1ste Lic. moeten ingedeeld worden in kleinere groepen om door assistenten daadwerkelijk te worden ingewijd in de manier van opzoeken en het gebruik van de bronnen — het gebruik van de bibliotheek, een instelling waarvan men dikwijls veel te laat het nut ontdekt in de lezing van voorbereidende werken en rechtspraak, in het redigeren van juridische teksten, argumenten en referenties. Deze seminaries lijken mij niet te moeten verbonden zijn aan een bepaald vak of een specialiteit.

In de 2de Lic. daarentegen zou elke student een seminarie moeten kiezen aanleunend bij het vak van zijn voorkeur. Deze seminaries zouden verder doorlopen in het 3de jaar, om aldus degelijk werk op lange termijn mogelijk te maken. Aldus ook zou de keuze van dit seminarie reeds de algemene keuze van programma in het 3de jaar inleiden en voorbereiden.

Voor het laatste jaar zou o.i. een grote reeks van gespecialiseerde vakken moeten ter beschikking worden gesteld, waarin de gehele rechtsmaterie virtueel, volgens de beschikbare leerkrachten, zou worden behandeld. Het zou gaan om bijeenkomsten — met een beperkt aantal studenten — waarop aan de hand van een reeks gevallen, door de studenten voorbereid, juridische analyses, zoals hoger aangekondigd, zou worden ingeoeffend, in de vorm van bespreking, onder leiding van een professor.

Deze case-methode lijkt velen een niet gewenst import-artikel te zijn, best geschikt voor pragmatisch ingestelde juristen, wier rechtssysteem trouwens is opgebouwd uit de rechtspraak en niet door de wetgever. Alsof dit laatste ook niet in grote mate bij ons het geval zou zijn en alsof ook de Amerikanen geen statutes, geen geschreven wetten kennen!

Het bezoek aan Amerikaanse Universiteiten was de laatste jaren en vogue en sommigen staan daartegenover wat terughoudend. Maar ondertussen hebben vele jongere collega's de vergelijking kunnen maken : niet één is er die niet geestdriftig is teruggekeerd.

Ais ik deze methode voorstel enkel voor het laatste jaar, dan is dit alleen omdat ik een onmiddellijk aanvaardbaar compromis wil voorbrengen, en omdat op deze wijze het zo betwiste vraagstuk van de specialisatie-in-het-laatste-jaar erdoor een ander uitzicht krijgt.

Inderdaad, ik wil hier uitkomen voor de vrije samenstelling door de student van zijn programma. De kwantitatieve voldoendeheid zou worden beoordeeld volgens een systeem van « credits » zoals in vele vreemde universiteiten het geval is, dat misschien kan corresponderen met het aantal lessen. De redelijkheid, anderzijds, van de keuze zou onderzocht worden door de faculteit of door een afgevaardigde.

De examens zouden schriftelijk zijn en uitsluitend of hoofdzakelijk bestaan in een behandeling van een reeks gevallen behorend tot de materie. Het of de seminaries zouden kunnen besloten worden door een geschreven seminariewerk met grondiger behandeling van een kwestie.

Voorafgaandelijke groepering van bepaalde vakken, met beperking van de keuze, zou kunnen worden ingevoerd.

Volgende vakken zouden kunnen in aanmerking komen :

bv. voor de sfeer van het **burgerlijk** recht : familierecht, verkoop en huur, burgerlijke verantwoordelijkheid, voorrechten en hypotheken, nalatenschappen, huwelijksgoederenrecht, schenkingen en testamenten;

bv. voor de sfeer van het **economisch recht** : vennootschappen, faillissementen, verzekeringen, financieel recht, intellectuele rechten en brevetten, nijverheidsrecht, zeerecht, regeling van het economisch leven (anti-trust, oneerlijke mededinging....);

bv. voor de sfeer van het **sociaal** recht : arbeidsrecht, sociale zekerheid, arbeidsgeschillen, sociale voorzorg, beroepsrisico.

Enz.

Deze cursussen zouden voor elke grote afdeling aanleiding geven tot het programmeren van een rechtsvergelijkende leergang (vergelijking van het materieel recht) — zo mogelijk te doceren door 'n buitenlands expert — en een internationaal-rechtelijke leergang (formeel recht, verwijzingsregels), zoals respectievelijk een leergang in vergelijkend handelsrecht, een leergang in internationaal sociaal recht; het volgen van minstens een dezer, zou kunnen verplichtend gesteld worden.

Wil men af en toe alle studenten samenbrengen dan kunnen een paar gemeenschappelijke leergangen worden ingericht zoals 1) « het volkenrecht en de internationale instellingen » en 2) een « inleiding tot het internationaal recht » (ik bedoel het conflictenrecht dat wij thans beperken tot het internationaal **privaat** recht).

Vrije praktische cursussen kunnen het programma vervolledigen in de zin van praktische inwijdingen tot de verschillende mogelijke beroepen : notarieel practicum, procedure-oefeningen en bewijsleer, administratieve- en bedrijfsbeheertechnieken.

In dit voorstel wordt het huidig systeem van arbitrair, veelal uit gemakzucht gekozen en uiteenlopende keuzevakken vervangen.

Een specialisatie anderzijds per beroep, lijkt mij te rigied, te beslissend voor de latere loopbaan en zij brengt praktische ongelijkheid van de diploma's met zich; en ik meen dat zulks ten allen prijze, moet vermeden worden. Specialisatie aan de Univer-

siteit mag verder slechts onder de brede hoofding van bepaalde wetenschappelijke sectoren gebeuren en niet vooruitgrijpen op een zeer precieze loopbaan, die men trouwens in vele gevallen niet kan voorzien. De categorieën van specialisatie zijn verder niet geheel gelijklopend met de verschillende beroepen : een advocaat zou ook een expert in economisch recht en fiscaliteit mogen zijn. In het kader van die bepaalde loopbaan is misschien precies latere specialisatie mogelijk op grond van een oordeelkundige keuze aan de Universiteit. Het is o.a. dit gemis aan specialisatie van de « all-round » advocaat die hem ganse domeinen heeft doen ontvallen ; hopelijk wordt deze specialisatie wel mogelijk, het aantal zaken voor de advokaat-raadgever (niet de eeuwige advokaat-pleiter van fifty-fifty zaken) talrijker, wanneer collaboratie of associatie algemeen zal aanvaard zijn, als gevolg van de mogelijke afschaffing van pleitbezorgers en concurrentie voor buitenlandse firma's (en met het heilzame gevolg dat de jonge stagiaires gemakkelijk zullen kunnen ingelijfd worden!). Specialisatie is als term trouwens on gepast. Na 3 jaar rechtstudie is men niet « gespecialiseerd » en de buitenwereld moet zulks ook niet denken.

De weer te verwachten opwerping van de fragmentariteit, ondervangen we door te wijzen op de reeds doorgemaakte algemene basisvorming, enerzijds, en, anderzijds, op het feit dat een studie van gevallen uit de practijk toch onmiddellijk over de kunstmatige grenzen van een bepaald leervak heengrijpt.

De vraag van de verdere wenselijkheid van speciale licenties inzake sociaal recht, notariaat, verzekeringsrecht, criminologie, enz. komt door dit programma vanzelfsprekend in een gans nieuw daglicht te staan. Het is tevens heel de kwestie van het post-universitair onderwijs.

Het Doctoraatsdiploma tenslotte zou een strikt wetenschappelijk diploma moeten zijn, geen « specialisatie » alweer, en met de klemtoon op de thesis.

De drie bijkomende stellingen moeten ofwel au-serieux worden genomen of weggelaten.

Het verder volgen van bepaalde leergangen of seminaries zou kunnen verplicht worden, waaronder sommige van strikt wetenschappelijke aard, zoals de « grondige studie van kwesties uit de rechtsgeschiedenis » en « Wijsbegeerte van het Recht ». Hier rijst in het algemeen de vraag van de oprichting van een echt post-universitair onderwijs. Op dit vlak zou verder een speciaal programma voor vreemdelingen dienen uitgewerkt, in de zin bv. van het Doctorat van Parijs, of het Masters diploma in de V.S.

Het diploma van geaggregeerde lijkt mij bij dit alles te moeten verdwijnen, als zijnde in opzet te functioneel voor een wetenschappelijke prestatie als deze en te weinig zeggend op een functie, waarvoor het niet alle garanties levert, o.m. niet die van pedagogische aard.

Onze gezamenlijke lijdensweg is ten einde. De voorstellen die ik deed, zijn niet lichtvaardig gedaan, zij zijn de neerslag van talloze gesprekken, het compendium van talloze suggesties, alle ontsproten aan een heerlijk opzet : de revalorisatie van deze studies, die zo belangrijk zijn voor het maatschappelijk leven. Zij waren niet ingegeven uit louter en direct-utilitaristische overwegingen, die het programma van een vakschool kunnen motiveren, voor op korte termijn redenerende jongeren, maar toch hebben wij niet meer wille zweren bij voze idealen van humanismen die uit onze tijd zijn en die niet altijd hebben bereikt wat ieder humanisme moet bereiken : de mens beter en juister te benaderen.

Prof. R. Dillemans.

